

ביצה לד

משה שווערד

1. ספר שמחת יום טוב

דף ל"ד ע"א **בפירוש** ברי' סמ"ך לנדקן כ"י דילמא פקעי ואשכח דמרח שנה לצורך עב"ל. משמע מלפני רש"י דהשג דאורייתא ליכא מקום הכשרה שלא לצורך דלא איכא השגחה דהכשרה שלא לצורך עפי' כו"ל לרש"י לתפוס חשש בצערה. ודוחק למי דכוונת רש"י אפי' ללבוש בלבוש שבעיר לצורך בישול ואפי' דמ"מ איכא השגחה עפי' ולא פלוג רבנן בין שבעיר בשביל כשרות לחוד או שבעיר בשביל דבר אחר דכך מדה חכמים לסשוות מדותיהם. אלא ודאי ס"ל לרש"י דאין כוס השגח של תורה כלל. וגם במשנה לפיל דמגבב משלפיו פירש"י מקום כשרה יחידה ודליתיה בליתיה שפיר דבבני רש"י מקום הכשרה שלא לצורך וסוקסו לו סוקסו מוחה מכה מתוך שבתורה הכשרה לצורך כותרה שלא לצורך ומקום היסוד דרבנן לא חיישינן. דלא רש"י פירש לקמן חסא דפולעין אה סלגה במתלים משום דלא חיישינן קמא חקרה ואפילו חקרה לא איכספן לן דאין זה קורע ע"פ לחפור ע"כ. ומזה יליף דלכל מידי דיש השגחה מדרבנן לא חיישינן. ולפע"ד לא סלבו בחדא מחסא מחסונו דרש"י פירש שאפילו חקרה אין שום נדנד דהיה היסוד כלל. לך כתב רש"י לא איכספן לן דלא שפיר מחסונו ולא כוס פסיק רישא גם מקלגל

כוס ומלאכה שח"ל לטוס אכל למרחא יחידה ידאי חיישינן. דלא לעיל (דף ז' ע"ב) בחסירס חיישינן לאחמורי אף דאין איסור דאורייתא כלל. וכן לעיל (דף ח' ע"ב) מסתיקא לא אמריקין אל מרה וכסי. וכן לעיל (דף י"א) לפיין נסליין סגין אכל כסמס וכמס דוכחי. אדרבס פקמא דלישגא דרש"י שפיר שום חקק על חורס. ומלאכה דרש"י שוכח לס מדמריקן לעיל (דף כ"ה) לפחפס כסמס מסוכנת מקום ססוד מתון ולא חיישינן קמא חסירס. אלמא שום איט חקק דאורייתא לכן שרי פטוס פסידא אכל ככל ללבן לכתחילס חיישיק דילמא פקעי וסוס פירחא שלא לצורך. ומע"ס כסמוך :

• שיטת רש"י - מתוך שהותרה הוצאה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך אפילו שלא לצורך כלל

2. הר"ן על הרי"ף מסכת ביצה דף טו עמוד א

וקסבר הלכה ואין מורין כן. דנהי דהלכה דמותר להשחיז את הסכין במשחזת של עץ אפי' להחדדה כרבי יהודה אפי' אין מורין כן לכל כדי שלא יבא להשחיזה במשחזת שלה **דבכי האי גוונא אפילו רבי יהודה מודה לפי שהוא עושה כלי ומשמע לי דהיינו טעמא דמודה ר' יהודה שאסור לעשות כלי אע"ג דכיון דשרא רחמנא מכשירין מדכתי' לכם ודאי מלאכה גמורה היא ולא שרא בהו היינו טעמא לפי שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמו וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שריא באוכל נפש מלאכות הנעשית לזמן מרובה בין שתאמר שהוא מדאורייתא או מדבריהם ע"פ מה שכתבנו למעלה [ריש פירקין] **וכיון שכן אי אפשר להתיר במכשירין יותר מזה וכל שהוא עושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה** ...**

3. תוספות מסכת ביצה דף כח עמוד ב

גריפת תנור וכירים - פר"י אשוויי גומות ולא נהירא דאם כן לא הוי דומיא דהני אחריני דחשיבי משום דהוי תקון כלי לכן ג"ל דמיירי בתנור חדש ועדיין יש בו אבנים ועפר שלא פינו וכשיסיר אותם אבנים ועפר הויין כמו גמר מלאכתו וחייב משום מכה בפטיש דכל גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש ומכל מקום קשה דבלא טעמא דמשום מכה בפטיש תיפוק ליה דהוי אסור משום מוקצה דאפר ואבנים שבתוכו מוקצות הן ומכאן אומר ריצב"א דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש ומכאן יש להביא ראיה למה דאמר בפ"ק (דף יב:).

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקט

(א) שפוד אע"פ שהוא יכול לפשטו בידו, אין מתקנין * אותו. הגה: ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון, אבל אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביום טוב, (ו) מותר לתקנו; ואין מורים כן לרבים, שלא יבואו לתקן גם כן בנשבר מערב יו"ט. * והוא הדין לכל מכשירין שאי אפשר לעשותו מערב יו"ט.

5. משנה ברורה סימן תקט

(ו) מותר וכו' - עיין בביאור הלכה שכתבנו בשם האחרונים דיש להחמיר בזה כדעת המאור והר"ן דס"ל דזהו בכלל תיקון כלי גמור דאסור אף למאן דמתיר במכשירי אוכל נפש. ואם יכול להשיג לשאול מאחרים לכו"ע אסור [מ"א]:

6. ביאור הלכה סימן תקט

...ולדינא הסכימו כמה אחרונים [עיין בא"ר ובחידושי רע"א וש"א] דאין להקל לעשות מעשה אפילו לעצמו במה שכתב הרמ"א דיש לחוש לשיטת המאור והר"ן שהחמירו בנשבר השפוד או שנכפף הרבה עד שא"א לצלות בלי תיקון דס"ל דזהו תקון גמור אם יתקננו וכעושה כלי מחדש ביו"ט לצורך אוכל נפש דמיא דזהו אסור לכו"ע אפילו לר' יהודה. ועיין בביאור הגר"א שדעתו דלא כב"י אלא כדעת היש"ש דגם הרמב"ם ס"ל כר' יהודה דמכשירי או"נ שא"א לעשות מבע"י מותר לעשות ביו"ט דכן כתב בהדיא בפ"א הלכה חי"ת וע"כ לדידה מה שאמרו שפוד שנרצף אסור לתקנו היינו כשנשבר או שנעקם הרבה ומשום דשויא מנא הוא וכמו שהעתיק הגר"א בסק"ה לדעת הרז"ה וכ"כ הא"ר:

7. שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן סד

שאלה במקומות אלו בשנים הללו מצויים טריפות כמו כשירות מחמת בדיקות הריאה אם מותר לשחוט בהמה בי"ט או לא:

...עוד נ"ל דיש ראי' ברורה להקל בבעיא זו ודלא כהר"ן דכתב דה"ל ספיקא דאוריית' ולחומרא והוא משום דק"ל מאי קמבעיא ליה מהו לשחטה בי"ט מכדי אסור מלאכ' שלא לצורך אוכל נפש בי"ט אסורה מה"ת כמו אסור טריפה וכמו שחששו לאיסור טריפ' ואע"פ ששהתה מע"ל אפ"ה צריכה בדיק' לאחר שחיטת' באברים הפנימי' ה"נ יש לחוש דילמא טריפה היא ואסור לשחטה ביו"ט מה"ט גופי' ובע"כ אני מפר' דהאי בדיק' לאחר ששהתה מע"ל ושחטה אינו אלא מדרבנן דאילו מה"ת בששהת' מע"ל בלחוד סגי לה וא"צ בדיק' אח"כ והיינו דמסתים לי' סתומי דרסה וטרפ' בכותל או שרצתה בהמה ומפרכסת ושהת' מע"ל ושחט' כשירה ולא תנן במתניתין דצריכה בדיקה אחר השחיט' אלא דבגמ' אמרי אמוראי התם דצריכ' בדיק' ואי בדיק' זו מה"ת היאך תנא כשירה סתמא כיון דעדיין מחוסרת בדיק' וביצת' דשיחלא קמ' אסור' אלא וודאי בדיק' זו דרבנן היא ותנ' דינא דאורייתא קתני. והשת' א"ש הא דמיבעי' לי' מהו לשחט' בי"ט מי מחזקינן ריעות' בי"ט מדרבנן כמו גבי טריפ' או לא דשאני גבי טריפ' כיון דאיפש' למיקם עלה דמילתא בבדיק' לאחר שחיט' הצריכו רבנן למיבדקה אבל גבי יו"ט דא"א למיקם עלה דמילת' מחיים לא גזרו שהרי לגבי סירכת הריא' צריכה בדיק' משום חשש טריפות כמו שפירש"י וש"פ ואלו לגבי יו"ט לא חיישינן לה דאל"כ בהמ' בי"ט היאך שחטינן א"ד הכא כיון דאתייליד בו ריעותא שאני ואפ"ל גבי יו"ט מחזקינן ריעות' משא"כ גבי ריא' דלא אתייליד ריעות' לפיכך לא חיישינן גבי יו"ט. א"נ י"ל דה"ט דאע"ג דמשום אסור טריפה מחזקינן ריעותא מדרבנן להצריך בדיק' בשהת' מעת לעת לגבי יו"ט לא חיישינן לה דמשום שמחת יו"ט אקילו רבנן כדאשכחן בכ"מ במס' ביצה שהקילו רבנן באיסור של דבריה' משו' שמח' יו"ט...

8. שערים מצויינים בהלכה

דף לד. דרסה או שטרפה בכותל כו' ושהתה מעל"ע ושחטה כשרה. פרש"י אדם שדרס על העוף וצריכה בדיקה שמא נשתברו רוב צלעותיה כו'. ואיתא בגמ' חולין (נב.) ובשו"ע (יו"ד סי' נד) דהבהמה שיש לה כ"ב צלעות אם נשתברו רוב הצלעות טרפה, ולא מבואר שם הדין בצלעות העוף. ועי' בדרכ"ת (שם סק"א). ובס' ראש יוסף כאן [להגאון בעל פמ"ג] כתב בזה"ל, "סיפרו לי שבק"ק דראהביטש נתווכחו הלומדים בענין נשתברו רוב צלעות העוף, ובספרי ליו"ד (משכצות זהב שם) כתבתי דנראה להטריף, וכעת לא מצאתי

מפורש, ושם היה הגאון המאה"ג ר' סנדר נכד רבינו הגדול בעל תב"ש, וג"כ הניח בצ"ע, ובחזירתו לשם מצא ברש"י כתוב בפירוש נשתברו רוב צלעות בעוף טרפה, ואמת שכ"כ גם הר"ן, ולא לחנם כתבתי אני העני לא מצאתיו, כי אין עניות אלא מתורה, ומ"מ ב"ה בעיקר הדין לא שניתתי. ועי' בפמ"ג (מ"ז או"ח סי' תצח סק"ז) שהביא המעשה בקיצור. והעתקתי כל דברי הפמ"ג, שהרכה יש ללמוד מזה, וד"ל.

9. שולחן ערוך יורה דעה הלכות שחיטה סימן יט דין ברכת השחיטה, ובו ה' סעיפים. סעיף א

א] השוחט צריך שיברך ב] קודם: אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה; ג] ד [א] ואם שחט (א) <א> [א] ולא בירך, א (ב) כשרה. **הגה:** [ב] ואם שחט דבר דאתיליד בו ריעותא וצריך בדיקה, ישחטנו בלא ברכה, וכשימצא כשר מברך על השחיטה, ובלבד שיהא סמוך לשחיטה (בא"ז הלכות כסוי). ואם שחט בבית המטבחים, שהוא מקום מטונף, (ה) יברך ה [ה] [ד] ברחוק [ה] ד' אמות קודם שיכנס לשם, ו] ולא ידבר עד אחר השחיטה. (הגהות שחיטות ישנים בשם אגודה).

10. שערים מצויינים בהלכה

ישנה לשחטה עד אחר יו"ט, משא"כ הכא דלאחר שכבר שהתה מעל"ע אין עוד חשש ריסוק אברים, אלא החשש על שכירת הצלעות וכדומה, והרי טרפה חיה י"ב חודש, ויכול לשהות עד אחר יו"ט, ועיי"ש עוד מה שתיירץ. ובשאגת ארי' תירץ דהא דלעיל בהמה מסוכנת כו' לא מיירי כמסוכנת דאיתא בחולין שם, אלא מיירי במסוכנת דעלמא שהיא חולה ביותר, ולכן מקדים הוא לשחטה קודם שתמות, ואינה צריכה בדיקה לאחר השחיטה אם תפרכס, ועוד האריך בזה כו'.

בעא ר' ירמיה מר"ז מהו לשחטה ביו"ט, מי מחזקינן ריעותא או לא. הקשו הפני יהושע והשאגת ארי' (סי' סד) אמאי לא פשיט לה מהא דתנן לעיל (כה) בהמה מסוכנת לא ישחוט אא"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית בשר צלי כו', ואמאי מותר לשחוט, והרי מסוכנת אם שחטה צריך לידע אם פרכסה לאחר שחיטה כדי שנדע אם לא מתה עוד מקודם כדאיתא במס' חולין (לו.), ואי מחזקינן ריעותא ביו"ט ניחוש שמא לא תפרכס, ונבלה היא ואפ"ה מותר לשחטה ביו"ט, ותירץ הפנ"י דהתם שאני משום הפסד ממון שמא תמות אם

11. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף לד עמוד א

הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה. וכתבו בתוס' דמכאן נראה שאסור לבשל תחלה בכלים חדשים ביום טוב משום דחסומי מחסם לה. והילכך יש לזוהר בפסח שרגילין העולם לקנות כלים חדשים לבשל בהם דבר מערב הפסח עד כאן. והכי איתא בירושלמי דמועד קטן ר' יודן בר' ישמעאל הוה מרוחק להביא כירה חדשה מבית האומן ולשפות עליה קדרה ביום טוב עד כאן. אבל מדברי רש"י ז"ל נראה לי דכל זמן שיש בה תבשיל לית בה האי טעמא. שהוא ז"ל כתב בקדרה חדשה עסקינן שנותן אותה על האור ריקנית לחסמה עד כאן. ועוד שמעינן מדבריו דלחששא דפקעה אפילו נותן אותה ריקנית לא חיישינן ומעשים בכל יום דלא שכיחי דפקעי. וכן התיר הרא"ה ז"ל לבשל בקדרה חדשה ביום טוב.

12. חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף לד עמוד א

א"ל אנו מפני שצריך לחסמן מתנינן לה. ואיכא מאן דפסק כרבי זירא דאסר ומפרש לההיא מפני שצריך לבדקן. ויש מי שפוסק להתיר כרבי ירמיה דמפרש לה מפני שצריך לחסמן, וכן נ"ל חזא דספק בשל דבריהם היא ולקולא, ועוד דנקיט בסמוך ברעפים טעמא דצריך לחסמן דאמרינן שופת את הקדרה מאי קא עביד אמר רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום לבון רעפים נגעו בה והיינו משום חסימה דאיכא חטאת בשבת משום מכה בפטיש דאי משום בדיקה ליכא חטאת בשבת דבין נמצאת שלימה בין נשברה לאו מידי דאית ביה חטאת קא עביד, כנ"ל. ומ"מ לדידן דקי"ל במוקצה כרבי יהודה נראה שאין בודקין אותו אלא במקום שאינו צריך לטלטלו משם אם ימצא טריפה דאפילו לראות את הטריפה בעלמא אסרו בירושלמי בפרק אין צדין לראות אלא במקום שאין צריך לטלטלו דגרסינן התם בעון קומי [לוי] מהו להראות את הטריפה בבית אפל אמר לו אפיק לבר, ר' אמי [בעי] שמעינן אין רואין את הנגעים בבית אפל שמעינן אין רואין את הטריפה בבית אפל א"ר יוסי בר בון ולא מטעם הזה אלא שמא ימצא טריפה ויהא אסור לטלטלה וכן אמרו בשבת בשלהי פרק מי שהחשיך דלוי סבר במוקצה [כרבי] ולא חזי ביומא טבא אלא אקיקלתא, ותמה אני שלא ראיתי לאחד מן המחברים שהביאוהו בחיבורם.

13. רש"י מסכת ביצה דף לד עמוד א

ואין מתקנין את השפוד – [1] ודלא כר' יהודה, [2] אי נמי: בנרצם מערב יום טוב, ודברי הכל.

14. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף לד עמוד א

עומד אדם על המוקצה. ... [1] מהכא שמעינן דר' אליעזר וחכמים בהכנה אי זו חשובה פליגי ולא בדין ברירה כמו שפירש רש"י ז"ל. דאם כן הוו חכמים דלא כהלכתא דהא קיימא לן בדרבנן יש ברירה ומוקצה דרבנן הוא כדפירש רש"י ז"ל. וכן עיקר. ועוד שלא הוזכר [הך פלוגתא] בשום מקום דמייתי דין ברירה בתלמודא. ועוד למה ירשום לרבנן לאפוקי מדין ברירה באומר מכאן ועד כאן אני נוטל סגי וכדאמרין בפרק קמא.

15. רש"י מסכת ביצה דף לד עמוד א

ואין חוששין שמא תקרע - ואפילו נקרעת לא אכפת לן, דאין זה קורע על מנת לתפור.

16. גליון הש"ס מסכת ביצה דף לד עמוד א

רש"י ד"ה ואין חוששין כו' דאין זה קורע ע"מ לתפור. קשה לי הא מ"מ אסור מדרבנן ואמאי לא כתב רש"י כפשוטו דהא קי"ל כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר ופסיק רישיה לא הוי דהא הוי רק חשש שמא תקרע:

17. תוספות מסכת ביצה דף לד עמוד ב

ואומר מכאן אני נוטל - מקשה בירושלמי מחלפא שטתייהו דב"ש לעיל קאמר לא יטול א"כ נענע והכא קאמר דבאמירה בעלמא סגי דהא ר"א שמותי הוא וי"ל דלא קשה דלא מחלפא שטתייהו דמוקצה דבעלי חיים עדיף ומחמירין טפי אבל קשה דמחלפא שטתייהו דב"ה דלעיל קאמר דבאומר מכאן אני נוטל למחר סגי והכא קאמר דבעי שירשום ויש לומר דשאני הכא דאקצייה בידים.

18. שו"ת רע"א - קמא - סימן א

...וטעמא דידי משום דיש לי לדון דאשה מותרת להתענות ביו"ט, דאיסור תענית ביו"ט נראה שהוא מדין עונג, וכן הוא ברמב"ם, והרי מצות עונג הוא בכלל מצות עשה דעצרת תהיה לכם, דדרשינן מניה חציו לד' וחציו לכם, וא"כ לא תהא מצוה זו עדיפא מכל מ"ע שהז"ג שנשים פטורות, ומה דאשה מחוייבת במצוה דיו"ט הוא רק בלא תעשה דלא תעשה כל מלאכה, אבל לא במצות עשה דיו"ט, וכמ"ש תוס' בקידושין [דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה] ואף להר"ן שם דחייבות גם בעשה דיו"ט מ"מ זה רק בעשה דשביתת מלאכה משום דתמיד איתא גם לאו בהדי העשה, אבל בעשה דאין בה לאו פטורות ועי"ש, וכיון דאינה במצות תענוג מותרת להתענות, וממילא אם שכחה להזכיר של יו"ט בבהמ"ז א"צ לחזור ולברך, דהוי יו"ט גבי דידהו כמו ר"ח לגבי דיזן:

זולת בליל א' דפסח דמחוייבות במצוה מהקישא דכל שישנו בכל תאכל חמץ, וכן בשבת אם שכחה לומר רצה, דכיון דמחוייבת במ"ע דקידוש מהקישא דזכור ושמור מחוייבת ג"כ בכל מ"ע דשבת, כמ"ש הר"ן פרק כל כתבי וז"ל שם, כתב ר"ת דנשים חייבות בג' סעודות וכן לבצוע על שתי ככרות שאף הן היו בנס המן, ואין צורך שבכל מעשה שבת איש ואשה שוין כדילפינן מזכור ושמור את שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ובכלל זה הוי כל חיובי דשבת עכ"ל, וממילא מחוייבת ג"כ במצות עונג דשבת ואסורה להתענות, ע"כ צריכה לחזור ולברך כנלע"ד:

מהשמטות/ וכיון דאינה במצות תענוג מותרת להתענות, לא מבעיא לדעת הראב"ד בהשנות רפ"א מחגיגה דקיי"ל כאביי דאשה בעלה משמחה, שעל הבעל מוטל החיוב לשמחה אבל היא אינה בחיוב זה, והכ"מ והלח"מ שם כתבו דגם הרמב"ם ס"ל כן, אלא אף לדעת הלח"מ פ"ד ה' י"ד מהמע"ק בדעת הרמב"ם דהלכה כר"ז היא מחוייבה בשמחה, מ"מ היינו דאסורה בהספד ותענית, ולהיות לה שמחה בשתיית יין ובשר אבל מ"מ נראה דאינה מחוייבת באכילת פת דנראה דאכילת פת אינו מצד חיוב שמחה דהא בשבת ליכא חיוב שמחה אלא דנראה דמן כבוד שבת לקבוע סעודה על הלחם, והכיבוד ועונג עם שמחה תרי מילי נינהו, עי' ברמב"ם פ"ו ה"ו מהל' יו"ט שכ' כשם שמצוה לכבוד שבת ולענגה כך כל ימים טובים, שנאמר לקדוש ד' מכובד וכל יו"ט נאמר בהם מקרא קודש ואח"כ בהלכה י"ז שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שארי יו"ט כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב להיות בהן שמח וטוב לב וכו', משמע דהם תרי מילי חיוב כיבוד ועונג וחיוב שמחה, ומה"ט בהל' וי"ו נקיט ימים טובים, דמשמע ביו"ט ולא בחוה"מ, ובהלכה ז' בחיוב שמחה נקט ז' ימי פסח וח' ימי החג דגם חוה"מ בכללם, וא"כ נראה כיון דבשבת כל החיוב לאכול פת אינו מטעם שמחה אלא מטעם כיבוד שבת לקבוע סעודה על הלחם, [ואפשר מטעם כיון דברכו וקידשו ד' לשבת במן, דקראו הכתוב להם קבעו חיוב לאכול סעודת לחם וכן ביו"ט כדכתבו דמה"ט צריך לקבוע ב' סעודות לחם] וא"כ י"ל דגם ביו"ט מדין שמחה הי' סגי

בבשר ויין ובגדי צבעונים אלא דחיובי כמו בשבת וראיה דהרי בחוה"מ אף דאיכא חיוב שמחה מ"מ אין חיוב

לאכול פת כדקיי"ל בש"ע א"ח (ס' קפ"ח ס"ז) וכיון דאין אכילת פת תלוי בחיוב שמחה י"ל דאין נשים חייבות במצות אכילת פת ביו"ט דהוי מצוה שהו"ג, [ויש לעיין בדברי הרמב"ם הלכה כ"ו מיו"ט הנ"ל, וכל יו"ט נאמר בהם מקרא קודש מה"ט יהא החיוב ג"כ בחוה"מ דאיכרי ג"כ מקרא קודש כמ"ש הרמב"ם (רפ"ז מהל' יו"ט) וי"ל] וא"כ הדרן לדינא דבשכחה להזכיר מעין יו"ט בבהמ"ז דא"צ לחזור ולברך, ומה"ט יש לעיין על דברי הלבוש א"ח (ס' תצ"ו) והמתענה בר"ה אסור לו לעשות מלאכה כגון לאפות ולבשל לאחרים אלא כל היום עוסק בתפילה ובתחנונים או ילמוד כל היום דכיון דאינו מקיים חציו לה' וחציו לכם צריך לקיים כולו לד' וי"א דאשה שיש לה בעל או היא משועבדת לאחר, דיכולה לאפות ולבשל, כיון דמשועבדת לכך עכ"ל, ולפי דברינו אין נשים בחיוב כולו לה' דהוי ז"ג, ונראה דאדרבא משם סייעתא לדידי דבפשוטו דברי הלבוש מוקשים דאטו מפני שהיא משועבדת לבעל או לאחר פקע ממנה חיוב המצוה, ולומר דמש"ה באמת לא תתענה ותקיים חציו לכם וחציו לד', זה אינו במשמע מלשון הלבוש, ולזה נראה דבאמת אינן בחיוב המצוה זו כיון דהוי ז"ג אלא דמ"מ רוב נשי דידן מחמירין לעצמן וזהירות וריוות לקיים רוב מ"ע שהו"ג, כגון שופר סוכה לולב וכן בקידוש יו"ט והוי כקייבלו עלייהו ולזה רוצים לקיים כולו לה', לזה כתב הלבוש כיון דמשועבדת לאחרים אין בכחן להחמיר על עצמן, בדבר שאינן מחוייבות מהדין להפקיע בזה זכות דאחרים.

19. שיטה מקובצת מסכת ביצה דף לד עמוד ב

או דלמא בדבר שנגמרה מלאכתו קבעה כו'. פירוש ובשלא ראו פני הבית דבחול אינן נקבעין למעשר כן נראה לי. דאי לא מאי איריא שבת אפילו בחול נמי. [נ' כגון שלא מירחן וכיון שאדגן תבואתו בחול מן המוצץ שלה שפיר קרינן בהו נגמרה מלאכתן כן פירש הריטב"א ז"ל.

20. רמב"ם יד החזקה הלכות מעשר פרק ג

(א) פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחזה מותר לאכול מהן אכילת עראי עד שתגמ' מלאכתן ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהן עראי:

(ב) בד"א בגומר פירותיו למכרן בשוק אבל אם היתה כוונתו להוליכן בבית ה"ז מותר לאכול מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד שיקבעו למעשר. [השגת הראב"ד - בד"א בגומר פירותיו למכרן בשוק וכו' עד וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו א"א חוץ מדגן תירוש ויצהר שעשאן בגורן ומרחן דגמר מלאכתן דהנהו בגרן ויקב תלנהו רחמנא]:

(ג) אחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות החצר והמקח והאש והמלח והתרומה והשבת וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. [השגת הראב"ד - אחד מששה דברים קובע הפירות וכו' א"א ולמה לא מנה הכובש אע"פ שלא כבשן אלא בחומץ שהמשנה מנאן שנים]:

21. גליוני מנחת חן

גמ' בעא מניה רבא מרב נחמן שבת מהו שתקבע מוקצה למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכו' ואימא שבת דומיא דחצר וכו'.

הדמיון בין שבת לחצר - שטמ"ק, ר"ח, מקדש דוד

בספר עבודת יו"ט מבאר דהיינו דחצר אינו קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו, והנידון הוא אי שבת קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו או לא. ובעי בגמ' לומר דלהוי שבת דומיא דחצר, וכמו שחצר אינה קובעת כמו"כ אין שבת קובעת.

וצ"ב דלכאורה מה דשבת קובעת למעשר הוא משום שאכילה דידה חשורבה, ועראי שלה הוא קבע (עי' ברש"י), משא"כ מה דחצר קובעת הוא משום דע"י הכנסה לחצר חשיב נגמרה מלאכתו וכמבואר בכ"מ (פח): "ואיזה גמר מלאכתן הכנסתן", יעו"ש. וא"כ דקביעות שבת וקביעות חצר אינם מטעם אחד היאך פריך בגמ' "ואימא שבת דומיא דחצר", הרי לכאורה אין דמיון ביניהם, וצ"ב.

אמנם עי' במקדש דוד (סי' נ"ו) שכתב דמבואר מהרמב"ם בפירוש המשניות דיסוד דין קביעות חצר אינו משום שזה גמר מלאכה אלא כל זמן שהוא בשדה הוי אכילת עראי, משא"כ ע"י ראיית פני הבית אכילה דידה הוי כאכילת קבע, יעו"ש, ולפ"ז אתי שפיר דמיון הגמ'.

22. מהר"ץ חיות מסכת ביצה דף לד עמוד ב

גמרא לימוד ערוך. נ"ב עיין מנחות ט"ו א' ברש"י היינו כך שנאה מרבתינו. ועי' יד מלאכי סימן שצ"ד שהביא ראיות דכ"מ שנאמר לימוד ערוך אינו רק הלכה ברורה אבל לא הלכה מסיני:

23. דף על הדף ביצה דף לד עמוד ב

בגמ': תינוקות שטמנו תאנים וכו' ושכחו ולא עשרו וכו'. הנה הרמב"ם (פ"ד דתרומות הלכה ה') כתב להדיא דקטן אעפ"י שלא הביא שתי שערות אם תרם תרומתו ולא עישרו, משמע דתינוקות יכולין לעשר, ובקטנים מיירי כמ"ש בסמ"ג (מ"ע קלד) ובמאירי נדה (מ"ו ע"ב) ע"ש. וכן בשו"ע (יו"ד סי' של"א סעיף לג) ע"ש. אכן הגר"א בביאורו לשו"ע יו"ד (שם ס"ק ע"א) חולק וס"ל דאין תרומת קטן תרומה עד שיביא שתי שערות ע"כ.

וכתב הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א בדרך אמונה (ח"ג, הל' תרומות פ"ד בציון ההלכה ס"ק קנט): ועי' ביצה (ל"ד ב') תינוקות שטמנו תאנים לשבת ושכחו ולא עישרו, משמע דתינוקות יכולין לעשר, ובקטנים מיירי כמ"ש בירושלמי פ"ד דמעשרות, וא"כ סתם משנה דקטן יכול לעשר. וי"ל דהכונה שכחו ליתן לגדול לעשר, א"נ שכחו אנשי הבית מזה ולא עישרו, ובירושלמי הגי' ושכח לעשרו, ורבנו שהעתיק בפ"ב ממעשר הכ"א ושכחו לעשרו, י"ל דלטעמי' אזיל דמופלא סמוך לאיש מעשר.

הגאון ר' אלחנן וסרמן זצ"ל - הי"ד כותב (בקובץ מוריה שנה י"ח קו' א - ב ע' נז): תינוקות שטמנו וכו' לא יאכלו, פירוש משום דיחדום לאכילת שבת, וקשה הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והנה בהירושלמי בעי, אם אחד הכניס פירות של חברו דרך פתח הבית, אי נתחייב במעשר, או דאמרינן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וצ"ל דדוקא היכא דאי בעי למיכל אינו יכול לאכול, אז אמרינן דאין אדם אוסר, אבל הכא הקטנים אי בעו למיכל אכלי, יכולים לאסור, דהוי שלהם.

בשנות אליהו ובהגהות הגרע"א למשניות (פ"ד דמעשרות מ"ב) הביא מהירושלמי דדין זה דתינוקות וכו' מיירי שלקטום בע"ש עם דמדומי חמה דאז יש להם מחשבה הניכרת מתוך מעשיהם [ומשכחת לה שיאכלו בע"ש, להסוכרים דאין שבת קובעת אלא עם צאת הכוכבים, ודו"ק] ע"כ.

24. שערם מצויינים בהלכה

שבת קובעת בין שנגמרה מלאכתו ובין שלא נגמרה. עי' בצל"ח לקמן (לה. ד"ה אי הכי) שמסופק, אי הא דאמרינן "שבת קובעת", אי היינו דוקא שבת דכתיב "וקראת לשבת עונג", משא"כ ביו"ט דלא מצינו בו ענין עונג, אלא חיוב שמחה והיינו בשר שלמים, וכזה לא שייך חיוב מעשר ותרומה. ואחרי אריכות הדברים כתב בזה"ל, שוב מצאתי שגם הגאון בעל פני יהושע בסוף מכילתין, כתב ג"כ דפשוט בעיניו שאין יו"ט קובע למעשר, והנאני שמצאתי תנא דמסייע לי. והנה הפנ"י כתב דיו"ט אינו קובע למעשר כדמוכח מסוגיא דמלילות לעיל (לג.) [ונראה דכוונתו למש"כ שם בד"ה ע"ב בגמ' כיצד מולל ופרש"י ותוס']. ועי' במאירי שכתב בפשיטות, דיו"ט דלא כתיב ביה ענין עונג אינו קובעת למעשר. ובשער המלך

25. טל תורה על ביצה דף לד/ב

הא קמ"ל דטבל מוכן היא אצל שבת הואיל ואם עבר ותיקנו מתוקן. צל"ע דלמא באמת טבל אינו מוכן ואם עבר ותיקנו עדיין הוי מוקצה רק דהכא כיון דאמר בע"ש מכאן אני אוכל למחר הרי התנה בפירוש לאכלו למחר לאחר שיעשה ובמוקצה מחמת איסור לכמה פוסקים מהני תנאה ע' לעיל דף ל' ובר"ן שם:

26. שערים מצויינים בהלכה

טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותיקנו מתוקן. פירשו רש"י ותוס' שאם בא אדם ותיקנו מתוקן. ומשמע דבעה"ב לא. וגמרא זו מצינו גם במס' שבת (מג.), ולא כתבו כגון שאם בא אדם ותיקנו כו'. וכעת לא מצאתי במפרשים מי שהעיר על זה. ועי' בגמ' לעיל (יז:): דזה בשוגג או אפילו במזיד כשאין לו פירות אחריני. שוב מצאתי בראש יוסף שכתב דלעיל (שם) דמסיק שאני שבת שבת משבות יו"ט, א"כ אין לחלק בין יש

לו פירות או לא, ורש"י תיקן במה שכתב שאם בא אדם אחד ותיקנו, דליכא למיקנס לבעה"ב. וקשה לי דלעיל לא מחלק הגמרא בין שבות שבת לשבות יו"ט, אלא בין איסורא דשבת דהיינו כשבישל בשבת שהוא איסור סקילה, לכשבישל ביו"ט לצורך שבת בלי עירוב תבשילין שהוא איסור דרבנן, עי"ש ברש"י.

27. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ביצה דף לד עמוד ב

בין השמשות דשבת אם קובע למעשר

שאם עבר ותיקנו מתוקן. רש"י מפרש דכיון דהאיסור להפריש תרו"מ הוא מדרבנן ע"כ אינו עושהו למוקצה. ואיכא עוד חידוש הכא דמועיל הכנה אף בפירות טבל, דהא הנך פירות אם אינם מכינם מבעוד יום הוו מוקצים.

והבעל המאור מפרש דלא איתקצאי בין השמשות. דכיון דהאיסור להפריש תרו"מ הוה שבות ומותר בביה"ש. אמנם הראשונים חולקין עליו וסברי דאסור לעשר גם בביה"ש, והרמב"ן הקשה עליו מהא דאיתא במשנה בשבת (ל"ד ע"א) דספק חשיכה ספק אין חשיכה אין מעשרין את הודאי, (ועי' רש"י שם). אלא דיש לעיין מה חידוש איכא בזה שאינו מוקצה, הא פשיטא דאם לא איתקצאי בביה"ש דאין מוקצה לחצי שבת.

והנה נחלקו הראשונים בהך דינא דשבת קבעה למעשר, דהבעל המאור (כ"א ע"ב מדה"ר) כתב דכל מאי דקבעה הוא רק מצאת הכוכבים דבבין השמשות ליכא דינא דוקראת לשבת עונג, ומוכיח כן מלשון הגמ' לקמן (בע"א) חשכה לילי שבת ר"א אומר לא יגמור. אמנם הרי"ף שם כתב דמיד בשקיעת החמה קבעה למעשר, וכתב במלחמות דחשכה היינו שקיעת החמה. ויעויין בר"ן שם שכתב דאם היה מותר לאכלו עראי בבין השמשות היה מותר גם להפריש עליו דלא חשיב תיקון דהא ראוי לאכילה, ורק משום דגם בביה"ש חשיב אכילת קבע.

1. הערות הגר"ש אלישיב מסכת ביצה דף לד עמוד ב

יום טוב אם קובע למעשר

אי הכי מאי איריא שבת אפילו בחול נמי. רש"י מפרש דאי אתא לאשמעינן דאמירתו קובעת הו"ל לאשמעינן בסדר זרעים, והך חידושא דהכנה דצריך דוקא לומר מכאן אני אוכל ליפלגו בהכנה דגוזלות. והמאירי (נדפ' בפ"ע לא בבית הבחירה) מביא דיש מי שמפרש דקושיית הש"ס דאי אתא לאשמעינן רק דין מוקצה הו"ל לאוקמא ביום טוב דאית ביה איסור מוקצה, וע"כ דמאי דנתחייב במעשר הוא משום השבת ולכך לא נקיש יום טוב דאינו קובע למעשר. והיינו כמ"ש בצל"ח בסוגיין וכ"ה בפנ"י דהך דינא דשבת קובעת למעשר הוא דוקא בשבת דאיכא מצות עונג ולא ביום טוב, ועי' צל"ח שנתקשה על תירוץ הגמ' דקמ"ל דטבל מוכן דהא מצי למינקט גם ביום טוב דאית ביה איסור מוקצה, ותירץ דבשבת איכא חידוש יותר, דהרמב"ם (פכ"ג מהל' שבת הי"ד) כתב, דאין מגביהין תרומות ומעשרות שזה דומה למקדיש אותן פירות שהפריש ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת. והנה ביום טוב איכא רק להך טעמא דדומה למקדיש הוא משום

שמא יבוא לכתוב, אבל משום מתקן מנא אין לאסור דהא שרי גם לבשל ולאפות דמתקן את המאכל, ולהכי קתני דוקא שבת לאשמעינן דאע"ג דאיכא ב' סיבות לאיסור מ"מ בדיעבד בעבר ותיקנו מתוקן. מיהו יש להוכיח מתשו' הרא"ש (כלל כ"ה, ב') דדעתו דגם יום טוב קובע למעשר, דבגמ' פסחים (ק"ה ע"א) איתא דכשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת שיהיה אסור לאכול ולשתות כלום קודם קידוש, ובתשו' הרא"ש מבואר דגם ביום טוב אסור לאכול ולשתות קודם קידוש, ומבואר דס"ל דגם יום טוב קובע למעשר כמו שבת, (ועי' במאירי בסוגיין שמביא מש"כ הגאונים דגם יום טוב קובע למעשר, וע"ע משנ"ת לעיל י"ג ע"א ובמהרש"ם ח"ג רכ"ו).

2. אור החיים על שמות פרק לא פסוק יד

מחלליה מות יומת - אמר מחלליה לשון רבים, וגמר אומר בלשון יחיד, יתבאר על פי מה שפירשנו, כי יש מחלל באופן הנזכר שהותר לכרות עוקץ של ב' תאנים לחולה וכרת בעל ג', ויש שכרת ללא צורך, ושניהם נקראים מחללים, אבל אינו חייב מיתה אלא אחד מהם, אבל הכורת לרפואת מסוכן שכרת במקום של שנים של שלש, והואיל ועיקר המלאכה ברשות נעשית אינו בן מות...

עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל (שבת קו): ישב האחד על הפתח ולא מלאהו וישב השני ומלאהו השני חייב, והוא אומרו מחלליה, פירוש לצד שלא היתה מלאכה זו נעשית אלא באמצעות שנים אלו, שהרי זולת הראשון לא היה ניצוד, ונמצאו שנים חללוה, והוא אומרו מחלליה מות יומת אחד מהם לבד הוא שחייב:

עוד יתבאר על פי מה שאמרו ז"ל (ביצה לד.) וז"ל אחד מהם מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדירה ואחד מביא את המים, מסיק בגמרא שאם מביא את האור היה לבסוף הוא חייב וכולן פטורים, והוא אומרו מחלליה אחד מהם הוא שחייב מיתה וכולן פטורים: